

DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2017.

KNJIŽEVNO-ZNANSTVENI SKUP S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
FEMINIZAM I KULTURA STRAHA / ZAGREB, 24.-25. STUDENOG 2017.

DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2017.

-

Književno-znanstveni skup s
međunarodnim sudjelovanjem

FEMINIZAM I KULTURA STRAHA

Zagreb, 24.-25. studenog 2017.

-

4 **Centar za ženske studije, Zagreb, u suradnji s Odsjekom za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu** organizira znanstveno-književni skup s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom: ***Feminizam i kultura straha*** koji se održava u sklopu **Dana Marije Jurić Zagorke 24. i 25. studenog 2017. u Zagrebu**, u prostorijama Centra za ženske studije/Memorijalnog stana Marije Jurić Zagorke, na Dolcu 8.

U sklopu 11. Dana Marije Jurić Zagorke, kao i svake godine, bavit ćemo se istraživanjem Zagorkina života i stvaralaštva te rodne tematike, a uz krovnu temu raspravu ćemo posvetiti i ovogodišnjoj nosivoj temi skupa koja je potaknuta aktualnim društvenim, kulturnim, političkim i ekonomskim okolnostima. Ove godine ta je tema *Feminizam i kultura straha*.

U 2017. godini obilježavamo 60. godinu od smrti Marije Jurić Zagorke. Njezin je životni i stvaralački put bio težak, nerijetko su na njemu stajale prijetnje i ucjene, ali Zagorka je uvijek pronalazila način da borbom i aktivizmom pridonese dobrobiti društva, u jednakoj mjeri za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, dvije Jugoslavije i NDH. Okružena pokušajima da je se ustraši – nikada sigurna, uvijek na rubu egzistencije i političke (ne) prihvaćenosti – Marija Jurić Zagorka hrabro je (za)pis(iv)ala žensku povijest koja joj je poslužila kao alat za borbu za ženska prava i ravnopravnost spolova. Njezin najčitaniji roman, *Grička vještica*, povijesni je roman koji opisuje progon vještica i prikazuje posljednje dane zakona o spaljivanju vještica u Hrvatskoj. Prema riječima J. J. Strossmayera, koji ju je potaknuo da napiše ovaj povijesni roman, postoji u “historiji jedna strašna epoha koja je ženu postavila ispod svake divlje životinje. To je doba *Malleus Maleficaruma*. Ta je nauka žigosala zdravu i učenjačku pamet najnižim praznovjerjem prema ženi. Da je žena imala bilo kakvo pravo na javni život, ne bi se taj zakon mogao ni provesti, a kamoli dogoditi da on kroz vjekove krvavo uništava ženske živote. To historijsko razdoblje moglo bi pružiti našoj Zagorki mogućnost, da, unatoč opće indolencije za ženska prava, probudi ponos uvrijeđene žene. Čitajući te nečovječnosti i nepravde prema ženama, probudile bi žene u sebi uspavani otpor i to bi izazvalo burni prosvjed te bi imalo velikog upliva na osviještenje svih duhova oko nas, da je žena ravnopravno ljudsko biće”.

Malleus Maleficarum ili “malj koji ubija vještice” ujedno je i naslov zloglasne knjige Heinricha Kramera (lat. *Henricus Institoris*) i Jakoba Sprengera, dominikanskih inkvizitora, koja je poslužila kao vodič kroz procese na kojima se sudilo hereticima i lovilo vještice. To je najmračnije doba povijesti za žene, a Zagorka u svojem *Malleusu*, trećem nastavku romanesknog ciklusa *Grička vještica*, pripovijeda priču o kontesi Neri koja se bori protiv spaljivanja žena pod optužbom da su vještice. *Malleus Maleficarum* objavljen je 1487. godine u Njemačkoj te 530 godina nakon izlaska predstavlja izazov i priliku da se kritički pročita tekst koji žene proglašava drugotnima.

Više je razloga da se ove godine bavimo temom *Feminizam i kultura straha*. O strahu se govori kao o jednoj od primarnih i evolucijski korisnih emocija. Možda se zato na njega može tako plodno i učinkovito računati kada

se želi evocirati snažan emocionalni odgovor pojedinaca, grupa ili cijeloga društva koji bi ukidao njihovu kritičku procjenu situacije i omogućio da se njima manipulira. Iako je takva politizacija straha jedna od najstarijih strategija kojom se stoljećima koristilo u vladanju ljudima, naglašavanje i/ili konstruiranje navodnih prijetnji dobrobiti čovjeka ili čovječanstva da bi se postigli vrlo konkretni partikularni ciljevi poprimilo je globalne razmjere zahvaljujući masovnim medijima, a posebno je važan predmet akademskih razmatranja i aktivizma od događaja 11. 9. 2001. u SAD-u, primjerice, u sklopu takozvanih studija sekuritizacije. Politika straha najučinkovitija je kada računa na infantilizaciju javnosti i često dehumanizira mnoge od pojedinačnih i kolektivnih postupaka.

Politika straha ne bi polučivala uspjeh da se nije tako moćno ugradila u kulturnu klimu koja sada prevladava – strah, naime, ne stvaraju samo političari, već i civilno društvo, novinari, liječnici, medijski stručnjaci... Takva se politika oslanja na diskurs o ranjivim skupinama – bila to djeca, stariji, osobe slabijeg imovinskog stanja, osobe s invaliditetom ili žene – dakle, velika većina populacije takozvanog zapadnog svijeta koju se u ovome političkom diskursu kontinuirano podsjeća na to da nema moć i da (više ili manje) ne može sama upravljati golemim brojem svakodnevnih rizika. Sigurnost jest osnovna potreba i važan zahtjev, no rasprava o politici straha želi se ovdje proširiti na ukupni vrijednosni i normativni okvir, na diskurzivne i društvene uvjete koji je omogućuju, na politiku identiteta, spregu znanja i moći – nameće se potreba da se promisli kultura straha. Ona se tiče vrijednosnog okvira i neupitnih pretpostavki po kojima živimo, a očituje se u poopćenom vjerovanju da nema mogućnosti za pravu opoziciju u posvemašnjem osjećaju beznada koji vodi k povlačenju od angažiranog djelovanja. Između patologizirane prošlosti i unaprijed ispražnjene budućnosti takva sadašnjost “bez alternative” – prepuštena kulturi fatalizma i medijima koji promoviraju različite scenarije straha – širenjem definicije politike (na tijelo, hranu, zdravlje, jezik... strah) infantiliziranoj javnosti naoko nudi ideju sudjelovanja/imperativ uključivanja u stalno nove sfere aktivizma – bez obzira na to što je veza između prosvjeda i politike promjena postala složenija. U atmosferi obilježenoj strahom dramatično se smanjuje potencijal za kritičko mišljenje i djelovanje, intenziviraju se emocije bez obzira na utemeljenje i olakšava se demagoška mobilizacija javnosti uglavnom u smjeru koji žele trenutačne političke elite. Želja nam je stoga i zadatak očuditi normaliziranu retoriku straha i tako graditi novi okvir za analizu politike i kulture straha kao onih koje stvaraju nove društvene podjele među nacijama, rodovima, tijelima. Zanimat će nas kako se u širem ili užem smislu u strahu utemeljeni diskursi, žanrovi, slike, tekstovi,

politike, prakse izvode i čine te kako se njima manipulira u formalnim i svakodnevnim kontekstima, i to s dalekosežnim posljedicama.

Čini se da je (ako ne jedina, a onda izuzetno važna) pretpostavka da se aktivno poboljšaju uvjeti života danas pripitomljavanje naših strahova. Preporuka je djelovati iz hrabrosti, a ne iz straha – hrabrosti da mislimo drukčije, govorimo glasnije i izravno propitujemo sustave za koje znamo da nisu pravedni. To svakako podrazumijeva i odustanak od diskursa žrtve – koji funkcionira bilo tako što stvara kult žrtve ili pak tako što žrtvu krivi – što je lekcija koju nemali broj politika tek treba naučiti. A da su ove teme opće mjesto i Zagorkine biografije i njezinih romana široko je poznato. Za Zagorkina života izmijenjeno je nekoliko političkih poredaka, svjedočila je ili bila žrtva obiteljskog nasilja, političkih progona, cenzure, nezaslužene tišine o njoj na mjestima koja su o njoj trebala vikati. Pisala je i borila se hrabro i glasno za ženska prava, socijalnu pravdu i narodnu slobodu, davala glas najsiromašnijima. Analizirala je uvjete koji dovode do legitimiranja laži ili do statusa sumnjivca s obzirom na, primjerice, socijalno podrijetlo. Njezina se borba, a posebno ona feministička, ne mjeri strahom, nego hrabrošću koja se ne može odrediti svojim (danas možda naizgledno naivnim) sadržajem, nego živom i hrabrom komunikacijom sa svojom publikom i okolinom, kao i aktivnim angažmanom te političkim, književnim, novinarskim, kazališnim i inim djelovanjem.

Stoga će istraživačice i istraživači iz područja političkih znanosti, povijesti, filozofije, znanosti o književnosti, kulturalnih studija, edukacijskih znanosti, sociologije, lingvistike, medija, komunikacija i novinarstva, antropologije, etnologije u svojim izlaganjima na 11. književno-znanstvenom skupu Dani Marije Jurić Zagorke doprinijeti raspravi i pokušaju da se bolje razumije ova dinamika koja transformira naš politički i širi kulturni prostor.

| DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2017.

| Književno-znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem
FEMINIZAM I KULTURA STRAHA
 | Zagreb, 24.-25. studenog 2017.

| PROGRAM

| PETAK_24.11.2017._ MEMORIJALNI STAN MARIJE JURIĆ ZAGORKE/CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE, DOLAC 8

9:00 | **Dani Marije Jurić Zagorke: književno-znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem, registracija sudionika/ca**

9.30-9.40 | **Otvaranje skupa Nataša Medved**

9.40-10.00 | **Promocija e-zbornika Anita Dremel**

10:00-11:30 | **Moderatorica Anita Dremel**

Lilla Anna Trubics: *Zagorkine Razvrgnute zaruke*

Vlatko Smiljanić: *Mojoj dragoj vrijednoj seki:* suradnja Mare Matočec i Marije Jurić Zagorke u *Ženskome listu* i *Hrvatici* i tekstovi ženske problematike

Vinko Drača: Strah i rod unutar stenjevačkih zidova: zapisi o strahu u kartonima pacijenata i pacijentica Zavoda za umobolne u Stenjevcu na prijelazu stoljeća

Jakša Raguz: Slučaj „glavne copernice“ Štefice Balaško - posljednje suđenje vještici u Hrvatskoj

11:00-11:30 | **Diskusija**

11:30-12:00 | **Pauza za kavu**

12:00-13:00 | **Moderatorica Renata Jambrešić Kirin**

Barbara Pleić Tomić: Uloga straha i tjeskobe u narativu suvremenog majčinstva

Ana Uzelac i Suzana Marjanić: Melankolija maternice – kontrola ženske reproduktivne uloge, trauma i nekropolitika

12:30-13:00 | **Diskusija**

13:00-14:30 | Pauza za ručak

14:30-15:45 | Moderatorica Maša Grdešić

Maša Huzjak: Nelagoda: slojevita, svakodnevna, validna

Lina Gonan: Mizoginija i strah od „uhljeba” u kontekstu ekonomske tranzicije

Tena Novak i Petra Šarin: Kultura straha: Strah od Drugog. Analiza diskursa o migrantima u hrvatskim medijima

15:15-15:45 | Diskusija

**SUBOTA_25.11.2017._MEMORIJALNI STAN MARIJE JURIĆ ZAGORKE/
CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE, DOLAC 8**

10:00-11:15 | Moderatorica Lada Čale Feldman

Leopold Rupnik: Kultura straha u vrijeme AIDS krize – angažirana queer umjetnost 80-ih i 90-ih u SAD-u kao odgovor na strah

Vedran Vrabec, Irena Radej Miličić: Davno pripitomišeni strahovi: prikaz novinarstva u 3. sezoni tv-serije *Borgen*

Tomislav Šakić: Na raskoraku distopije i ženskog pisanja: hrvatska znanstvena fantastika 1976.-1990. kao odraz kulture straha?

10:45-11:15 | Diskusija

11:15-11:45 | Pauza za kavu

11:45-12:45 | Moderatorica Sandra Prlenda

Ivan Molek: Cjelina (ni)je cjelina. Pripovijedanje strepnji u prozama T. Tulić

Iskra Vuksanović: Plašim se da će umreti insekti i druga bića koja volim. Ljubav i strah od smrti u *Buretu* Isidore Sekulić

12:15-12:45 | Diskusija

| PROGRAMSKI ODBOR SKUPA:

dr. sc. Lada Čale Feldman,
dr. sc. Lidija Dujić, dr. sc. Anita
Dremel, dr. sc. Maša Grdešić,
dr. sc. Renata Jambrešić Kirin,
mr. sc. Sandra Prlenda, mr. sc.
Rada Borić, Nataša Medved,
mr. sc. Ana Pavlić

| SAŽECI

**| PETAK_24.11.2017._ MEMORIJALNI STAN MARIJE
JURIĆ ZAGORKE/CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE, DOLAC 8**

-

LILLA ANNA TRUBICS

|

Zagorkine Razvrgnute zaruke

Marija Jurić Zagorka kao članica izaslanstva Hrvatsko-srpske koalicije 1906/07. godine zauzimala je izuzetno mjesto u budimpeštanskom parlamentu, jer je bila jedina hrvatska novinarka koja je znala mađarski jezik. Zahvaljujući znanju tog jezika dobila je ulogu izvjestiteljice za mađarske teme u hrvatskom tisku, odnosno ulogu referenta za mađarsku politiku. U ovom će se radu govoriti o Zagorkinim saborskim izvještajima koji sadrže „*slike i dojmove iz pomirbe i posljednjeg rata s Magjarima*” te u kojima novinarka donosi „*intervjue, sličice i prikaze*” o događajima i političarima u saboru te uspješno ocrtava atmosferu u Budimpešti. Predstavit će se Zagorkin odnos prema mađarskom narodu pomoću njezinih slika o „*prijateljstvu, sporovima, borbi i prelomu*”.

VLATKO SMILJANIĆ | *Mojoj dragoj vrijednoj seki: suradnja Mara Matočec i Marije Jurić Zagorke u „Ženskome listu“ i „Hrvatici“ i tekstovi ženske problematike*

|

Mara Matočec (1886. – 1967.) prva je hrvatska političarka, prosvjetno-kulturna aktivistica u pokretu braće Radić, spisateljica, ali i žestoka promicateljica emancipacije i ženskoga prava glasa. Kao takva, kroz svoja je uvjerenja i objavu djela već početkom 1930-ih upoznala Mariju Jurić Zagorku i s njome ostvarila uspješnu suradnju glede objave tekstova u „Ženskome listu“ i „Hrvatici“. Posebno su važni tekstovi ženske i rodne problematike, borbe za žensko pravo glasa i propagiranje emancipacije, koji su bili izrazito popularni pred početak Drugoga svjetskog rata diljem zemlje. Matočec i Zagorka uspješno su ostvarivale ne samo profesionalnu, nego i izuzetno dobru privatnu suradnju. Autor će u izlaganju najprije dati kratak osvrt na biografiju i djela ove izuzetne žene seljačkoga pokreta međuratne Hrvatske; nakon toga uputiti te pojasniti poznanstvo i suradnju iste i M. J. Zagorke i pojasniti aktivnost žena u seljačkome pokretu braće Radić. Zatim će detaljno analizirati tematiku i sadržaj objavljenih (ali i nažalost neobjavljenih tekstova) u kontekstu međuratne povijesti

Hrvatske, Kraljevine Jugoslavije te utjecaja Hrvatske seljačke stranke kroz perspektivu povjesničara.

-

VINKO DRAČA | Strah i rod unutar stenjevačkih zidova: zapisi o strahu u kartonima pacijenata i pacijentica Zavoda za umobolne u Stenjevcu na prijelazu stoljeća

|

Povijesti bolesti Zavoda za umobolne u Stenjevcu vođene od strane liječnika i bolničara u razdoblju između 1879. do 1918. često bilježe strah kao emociju pacijenata i pacijentica. Strah je u tim dokumentima gotovo isključivo tretiran kao simptom psihičkog poremećaja (ili u onodobnom jeziku, jednostavno - ludila), no liječnici i bolničari su pažljivo dokumentirali čega se njihovi štićenici i štićenice boje nekad donoseći u svojim zapisima i doslovne riječi pacijenata i pacijentica time prenoseći doslovno zabilježen glas onih društvenih skupina (nepismenih, žena, nižih slojeva, izbjeglica iz ruralnih krajeva Bosne) o čijem emotivnom svijetu dosad nismo mogli saznati mnogo upravo zbog toga što je njihov primarni vid komunikacije bio usmen. Polazeći od teoretičarki socijalne historije emocije poput Megan Boler i povjesničara i povjesničarki psihijatrije poput Andrewa Sculla i Irene Sirotkine, u svom ću radu nastojati prikazati kako su strahu podvrgnutom psihijatrijskom pogledu pridavani različiti rodni aspekti kako bi se normativizirala patrijarhalna vlast nad poljem emocija, te što nam zapisi o strahu govore o poimanju sebstva, roda i društvenih odnosa kod pacijentica koje su uglavnom žene skromnog ruralnog porijekla. Obiteljsko zlostavljanje, strah od neimaštine, rat i emotivni šok nastao zbog prodora novih tehnologija u svakodnevicu česti su motivi u tim zapisima i način kako o njima pacijentice govore baca svježu sliku na emotivni svijet čovjeka 19-tog stoljeća.

-

JAKŠA RAGUŽ | Slučaj „glavne copernice“ Štefice Balaško - posljednje suđenje vještici u Hrvatskoj

|

Iako je okončanje progona i suđenja vješticama u hrvatskim zemljama počelo još s vladavinom Marije Terezije i Prosvjetiteljstvom, činjenica je da se posljednji sudski postupak kojim je propitan status neke osobe kao vještice održao u drugoj polovici 90-tih godina XX. st. Mještanka sela

Kunovec Breg/Koprivnica, Štefica Balaško je od samoproglāšenog „pro-roka“, točnije skidača uroka Franje Mesibe označena kao „glavna coper-nica“ u ovom kraju. Optužio ju je da izaziva bolesti kod djece te razne štete po selu. Mještani su prihvatili optužbu i počeli vršiti razne oblike nasilja nad Balaško. Javno su spaljivali stvari koje im je poklonila, djeca su je pljuvala, a susjedi bježali od nje. U atmosferi progona i straha u kojoj su se našli i ona i njeni mještani, Štefica Balaško je posegnula za pravosuđem kao oruđem obrane. Pokrenula je sudsku parnicu kojom je u svibnju 1996. godine zakonski dokazala da nije vještica. Kako navedeni slučaj kao istraživačka tema do danas nije obrađivan, pristup će biti izvršen kroz analizu arhivskih i periodičkih izvora, deskriptivnu metodu te, koliko bude moguće, komparativni pristup. Nadalje, s obzirom da je tema vezana uz istraživanje podataka o stvarnim pojedincima koristit će se prozopografska metoda, u mjeri u kojoj to omogućuju izvori.

-

BARBARA PLEIĆ TOMIĆ | Uloga straha i tjeskobe u narativu suvremenog majčinstva

|

Aktualni trendovi „prirodnog“ i „povezujućeg“ roditeljstva inzistiraju na potrebi za povratkom majčinstva nagriženog alijenizirajućim tehnološkim i društvenim procesima njegovim prirodnim, organskim korijenima. Majčinstvo se na taj način potvrđuje kao ženino prirodno poslanje koje ju automatski pozicionira u domenu privatnosti – djece, obitelji i doma. S druge je pak strane izloženo neprestanim intervencijama stručnih autoriteta koji inzistiraju na njegovim „nagonskim“ karakteristikama dok, paradoksalno, upravo njihova izražena preskriptivnost podriva narativ o instinktivnom, prirodnom majčinstvu.

Društveni narativi skrbi za dijete koje uključuju različita područja mentalne, psihičke i fizičke skrbi vrlo se često koriste retorikom krivnje, tjeskobe i straha čija je funkcija disciplinirati ciljanu publiku i osigurati prihvaćanje dominantnih trendova skrbi i odgoja. Transgresije onoga što se podrazumijeva kao odgovarajuće ispunjavanje majčinskih funkcija brzo se i efikasno osuđuje zahvaljujući razgranatoj mreži nadzornih tijela i korektivnih mehanizama, od kojih značajna uloga pripada samim majkama, koje u diskursu s drugim majkama implicitno i eksplicitno iskazuju neodobranje postupaka koji odskaču od društvene percepcije adekvatnog i kompetentnog majčinstva. Time se, osim korištenja strahom i tjeskobom u svrhu discipliniranja nedovoljno poslušnog majčinskog subjek-

ta, narušava i mogućnost međusobnog dijeljenja individualnih iskustava bez bojazni od osude te dubljeg povezujućeg diskursa čiji implicitni cilj nije osiguravanje nazivnika „(naj)bolje majke“. Sve ovo doprinosi tome da majčinstvo za veliki broj žena i dalje ostaje suštinski samotno iskustvo, premreženo silnicama straha i krivnje majki kojima se čini kako su u pokušajima udovoljavanja kriterijima majčinske izvrsnosti unaprijed osuđene na neprestane poraze. Ovo će izlaganje analizirati raznovrsne narative posvećene majčinstvu – od priručnika za roditelje, preko medijskih natpisa, do iskustava koje majke dijele na specijaliziranim internetskim forumima – kako bi se ustanovilo na koji način retorika straha, krivnje i tjeskobe utječe na formiranje ideologije idealnog majčinstva i njezinog ucjepljivanja u svakodnevne prakse pojedinačnih majki.

-

ANA UZELAC I SUZANA MARJANIĆ | *Melankolija maternice* – kontrola ženske reproduktivne uloge, trauma i nekropolitika

U prvom dijelu izlaganja Ana Uzelac razmatra vlastito traumatično iskustvo porođaja koje je reprezentirano kroz niz grafika, crteža i tekstova. Današnji koncept porođaja u suštini je simptom jednog te istog problema koji za posljedicu ima dugu povijest nasilja nad ženama. Drugim riječima, premise koje su uvjetovale ranije društvene prakse, kao progon i spaljivanje vještica (koje vremenski koincidira s ustanovljavanjem prakse današnjeg porođaja u kojemu je ženi oduzeta ingerencija nad vlastitim tijelom – protagonist postaje muškarac), te invenciju histerije, iste su one koje danas legitimiraju nasilje nad ženama tijekom porođaja. Navedeno sam vizualizirala u svome radu *Melankolija maternice* (2015., artist book, duboki i visoki tisak, tekst, crtež, 26,3 x 36,5). Odabir medija grafike nije slučajna – fraza koja reprezentira histeriju jest *suffocation de la mere/matrice*, a pojam *matrice* u direktnoj je relaciji s pojmom (grafičke) matrice, a i sama riječ *maternica* ima isti korijen. Tehnologija grafike obiluje raznim mehaničkim metodama urezivanja, jetkanja, ukucavanja koje bismo mogli karakterizirati kao nasilne metode, upisivanja značenja, odnosno označavanja. U drugome dijelu izlaganja Suzana Marjanić postavit će u kontekst navedeni rad s radovima Milijane Babić (*7 dana za ženu*, 2016.) i Ines Matijević Cakić (*Matriksijalne priče*, 2014.) koji su (i) prvi put bili zajedno izloženi na 51. zagrebačkom salonu vizualnih umjetnosti na temu *Izazovi humanizmu* (HDLU, Zagreb, 2016.) a drugi put u kontekstu prve lokalne izložbe o trudnoći (Galerija Vladimir Bužančić, Zagreb, kustosi-

ca: Anita Zlomislić, 2017.). Kao što je navela Renata Salecl – “Tradicionalna ‘moralna većina’, onakva kakvu poznaje Zapad, ne suprotstavlja se abortusu zašto što abortus ugrožava naciju, nego u ime kršćanskih vrijednosti svetosti života, svetosti značenja začeca itd.”, iz čega Ksenija Vidmar Horvat ističe da se u postsocijalizmu koncept abortusa povezuje s polaganim umiranjem, ubojstvom naroda (prema Vidmar Horvat 2017:30-31).

-

MAŠA HUZJAK | Nelagoda: slojevita, svakodnevna, validna

|

Osjećaj nelagode koji u ženama izazivaju (ne)poznati muškarci u javnim prostorima sveprisutna je i sada već dobro dokumentirana pojava. Ipak, žene se od najranije dobi sustavno uči da ga potisnu i zanemare, kao da se radi o normalnom ili čak umišljenom osjećaju. Još kao djevojčice upozorava ih se na opasnosti pustog parka ili mračne ulice, usađuje im se ideja da vlastitom voljom ili „pametnom“ odlukom mogu izbjeći ili izazvati tuđe neželjeno ponašanje, a istovremeno im se jasno daje do znanja da prije svega trebaju biti uviđavne i pristojne prema (ne)znancima koji im dobacuju, vrijeđaju ih ili fizički ugrožavaju. Stoga ću se u svom izlaganju fokusirati na slojevitost nelagode koju žene osjećaju u neprestanim susretima s najrazličitijim oblicima uličnog uznemiravanja. Navest ću i analizirati nekoliko slojeva „svakodnevne“ nelagode te podcrtati njihovu validnost u patrijarhalnom društvu koje uporno ignorira kulturu straha koju samo omogućuje. Kultura je to u kojoj su žene ugrožene pri obavljanju najbanalnijih aktivnosti i u kojoj se najčešće mogu pouzdati samo u vlastiti osjećaj nelagode jer drugog oblika zaštite nema. Uz pomoć teorijskog pristupa emocijama Sare Ahmed i drugih feminističkih kritičarki pokušat ću naglasiti važnost ozbiljnog shvaćanja ženskih iskustava s emocionalno iscrpljujućim i nerijetko duboko traumatičnim oblicima verbalnog i fizičkog nasilja u javnim prostorima.

-

LINA GONAN | Mizoginija i strah od „uhljeba” u kontekstu ekonomske tranzicije

|

Rad se bavi strahom od državnih uredskih službenica (radnice sa srednjim stručnom spremom u ministarstvima, zavodima, zdravstvenim i obrazovnim institucijama, državnim firmama, itd.), analiziranom u kontekstu

diskursa o tzv. uhljebima i socio-ekonomskih uvjeta u kojima se on javlja. Teza je da je taj strah, posebice od službenika na šalteru, spoj odavno postojeće averzije prema birokraciji i odnedavno raširene panike oko viška radnika u javnom sektoru koji, tobože, parazitiraju porezne obveznike i privatni sektor. Žene su ovdje posebno na udaru pošto čine veći dio te skupine radnika. Šalterske službenike ljudi često uzimaju za personifikaciju birokracije (od koje postoji opravdana averzija) zbog čega se stvaraju izvjesne predrasude. To su primjerice ideje da svi službenici pate od svojevrsnog 'birokratskog' mentaliteta - bezumnog držanja formalnih procedura s nepotrebnim komplikacijama i bez mnogo razumijevanja za ljude. Nadalje, analiza sadržaja predrasuda prema službenicima pokazuje kako postoji poseban set predrasuda vezanih uz ženske službenice. Ne može se reći da je tip straha od službenica specifičan u odnosu na ostale povijesne oblike mizoginije (dapače, vrlo je sličan strahu od vještica - postoji određena predodžba o tome kako takva osoba izgleda, prisutan je strah da ona ima kontrolu nad našim životima na način koji je nama neshvatljiv, te ideja da su osobe manipulativne i da se koriste svojom seksualnošću radi vlastitog probitka), ali je, zajedno s mržnjom prema „uhljebima”, proizvod specifične ekonomske situacije kroz koju države bivše SFRJ prolaze na putu prema sve većoj liberalizaciji tržišta. Feminizam u ovom slučaju ima zadaću 1) u obranu službenica, upozoriti na radne uvjete u kojima one djeluju i time spriječiti njihovu dehumanizaciju ovakvim pogubnim predrasadama; 2) raskrinkati diskurs o uhljebljanju kao dijelu ideologije postojeće ekonomske politike, koja ide na štetu svih radnika; 3) umjesto poticanja straha, pozvati na solidarnost sa službenicama.

-

TENA NOVAK I PETRA ŠARIN | Kultura straha: Strah od Drugog. Analiza diskursa o migrantima u hrvatskim medijima

Nakon otvaranja tzv. *Balkanske rute* i prolaska velikog broja migranata kroz Hrvatsku, od kojih je nekolicina ovdje zatražila međunarodnu zaštitu, lokalno stanovništvo suočeno je s novonastalom situacijom, koja je otvorila prostor raznim interpretacijama i pripisivanjima subjektivnih značenja velikoj i heterogenoj grupi ljudi koja se ovdje zatekla. Konstruiranje slike subjekta vrši se s pomoću dva dominantna sredstva: vizualnih i tekstualnih narativa koji tvore diskurs. Ti narativi podložni su manipulaciji i poprimanju propagandnog karaktera u proizvodnji i podsticanju kulture straha. Ovaj rad bavi se subjektom migranta kao Drugog i nači-

nima njegovoga udaljavanja od arene moći. S obzirom da treći val feminizma zagovara borbu za jednakost svih potlačenih ili marginaliziranih skupina, kroz tu se prizmu analizira diskurs o migrantima u hrvatskim medijima i na konkretnim se primjerima identificiraju mehanizmi kojima hrvatski mediji podržavaju i šire kulturu straha od Drugog.

Cilj ovog rada je prikazati te mehanizme komparativnom analizom medijskih napisa o nedavnim događajima čiji su protagonisti s jedne strane migranti, a s druge hrvatski državljani. Analiziraju se napisi o događajima negativnog predznaka, poput silovanja, samoubojstva i krađe, koji su se zbili u Hrvatskoj, kroz teorijski diskurs o moći, kako bi se odgovorilo na pitanje koje reprezentacije migranata i hrvatskih državljana nalazimo unutar okvira spomenutih događaja. Sve te komponente učvršćuju već postojeće pozicije moći te podupiru plošne stereotipe objektiviranog Drugog uz plasiranje poruka koje odgovaraju određenoj privilegiranoj skupini.

-

SUBOTA_25.11.2017._MEMORIJALNI STAN MARIJE JURIC ZAGORKE/ CENTAR ZA ŽENSKE STUDIJE, DOLAC 8

-

LEOPOLD RUPNIK | Kultura straha u vrijeme AIDS krize – angažirana queer umjetnost 80-ih i 90-ih u SAD-u kao odgovor na strah

|

Izlaganje u čijem fokusu su prvenstveno umjetnici/ce iz područja primijenjene i video umjetnosti i njihovi aktivistički napori za osvješćivanjem javnosti o AIDS epidemiji, raskrinkavanjem mitova o zaraženima AIDS-om i poticanju društvenih promjena u polju prevencije i liječenja osoba s AIDS-om. Izlaganjem se žele istaknuti prakse umjetničkih kolektiva, zajedno s individualnim umjetnicima/ama, koji/e svojim djelima kritiziraju vladajuće ideologije 80-ih i 90-ih zbog njihovog nesudjelovanja u javnom diskursu o AIDS-u te opće nemarnosti o vladajućoj zdravstvenoj krizi koja je pogodila SAD. Iz aktivističkog ugla, želi se prikazati kakav su utjecaj umjetnički kolektivi i umjetnici/e imali/e na stvaranje mreža potpora zaraženima, poput osnivanja posebnih klinika ili izrade informativnih brošura, demistificirajući pritom AIDS isključivo kao bolest homoseksualnih i zalažući se protiv državnog konstruiranja ikonografije tijela zaraženih AIDS-om kao ljudi tzv. „anti-tijela“ koja se ne uklapaju u sliku idealnog američkog heteronormativnog društva te ih se zbog njihovog

statusa u društvu marginalizira i stigmatizira. Putem prezentacije izložit će se presjek radova ondašnjih predvodnika/ca queer video umjetnosti kao što su David Wojnowicz, Juanita Mohammed, Ray Navarro i Tom Kalin, video uratke grupe ACT-UP i sestrinskih umjetničkih kolektiva poput Diva TV, radova vizualnog umjetnika Félixá González-Torresa te poznatih lica queer fotografije Sunila Gupte i dvojca Aziz + Cucher s čijim radovima će se nastojati dati dobar uvid u tadašnja aktivistička stremljenja za društvenu pravdu oboljelima od AIDS-a.

-

VEDRAN VRABEC, IRENA RADEJ MILIČIĆ | Davno pripitomljeni strahovi: prikaz novinarstva u 3. sezoni tv-serije *Borgen*

|

Borgen na danskom jeziku znači dvorac i popularni je naziv za palaču Christiansborg u Kopenhagenu u kojoj su smješteni nacionalni parlament, vrhovni sud i ured premijera. Ujedno, to je danska televizijska serija koja prati uspon prve žene na mjesto predsjednice vlade te države, te prikazuje političke igre koje se odvijaju iza kulisa institucija parlamentarne demokracije. Ta je serija nastala zahvaljujući želji scenarista Adama Pricea da stvori prvu dansku igranu seriju u čijem je fokusu politika. Glavni lik je Brigitte Nyborg, koja kao čelnica manje parlamentarne stranke spletom okolnosti dolazi u priliku postati najmoćnija osoba u Danskoj. Tu priliku realizira zahvaljujući karakternim kvalitetama koje se obično ne povezuju s visokom politikom. Premijerski posao njezina načela, kao i njezin obiteljski život, dovodi pred brojna iskušenja. Paralelni tijek radnje prati rad Katrine Fønsmark, mlade novinarkе specijalizirane za političke teme. Scenaristički postupci i pripovjedni alati korišteni u seriji poslužili su kao podloga za analizu sadržaja u interakcijama medijskog i političarskog svijeta: temeljni vrijednosni obrazac koji očitavamo u postupcima ženskih likova (ujedno i glavnih likova suprotstavljenih sporednim muškim likovima u podlozi priče) jest upravo odsustvo okidača za strahove različitih vrsta. Grižnja savjesti, nesigurnost, osjećaj bezvrijednosti ili manje vrijednosti u ovoj seriji nisu emocije koje određuju postupke likova; bolje rečeno fabularni tokovi, zapleti, patnje i katarze zbivaju se ponajviše potaknuti aktivnim, racionalnim i kritičnim promišljanjima i postupcima ženskih likova – uglavnom ili posve lišenih emocija temeljenima na strahu. U ovom radu prikazat ćemo koji su pripovjedni alati i postupci doveli do takve poželjne i prihvatljive slike društva, možda upravo kao neka vrsta fikcionalne pozitivne prakse, te pokušati odgovoriti uz koje premise je ona ostvarljiva i u stvarnosti.

-

Cilj je rada proučiti dvije glavne tendencije u modernoj hrvatskoj znanstvenoj fantastici u jugoslavenskom kontekstu od 1976. do 1990. - distopiju i žensko pismo. U svjetskom kontekstu radilo se o periodu kad je anglosaksonska znanstvena fantastika krenula putem postmoderniteta, prešavši put od kasnog modernizma tzv. novog vala do *cyberpunka*, a istodobno s time odvijala se i konačna potvrda ženske i feminističke znanstvene fantastike (Ursula Le Guin, James Tiptree Jr. tj. Alice Sheldon, Joanna Russ, Octavia Butler, Marge Piercy, Pamela Sargent, Pat Murphy, C. J. Cherryh). Sasvim apartno od svjetskih trendova, domaća znanstvena fantastika 1970-ih i 1980-ih, povezana s časopisom *Sirius* (1976.-1989.), kretala se unutar dvaju poetičkih orijentira – *orwellovske* distopije (s vrhuncem oko 1984. kao Orwellove godine) i profeminističke, odnosno profeminističke distopije kao feminine varijacije orwellovskih tema (koje će svoj vrhunac paralelno imati i u anglofonom književnosti, romanom *Sluškinjina priča* Margaret Attwod 1985., prevedenim na hrvatski 1988.). To manje poznato, znanstvenofantastično »žensko pismo« u hrvatskoj književnosti dosad nije bilo povezivano s pojavom »ženskog pisma« osamdesetih. Premda ne postoje istraživanja o hrvatskoj fantastičnoj književnosti toga perioda, izuzev o djelima »borhesovaca« ili »fantastičara«, moguće je tvrditi kako je okretanje fantastici distopije svojevrsan odraz kulture straha koja se manifestirala u fikcijskoj obradi. S jedne strane nastaju distopijski ciklusi Branka Belana, Živka Prodanovića, Radovana Devlića, Veljka Barbierija i Hrvoja Hitreca – koji nasljeđuju figuru žene kao osloboditeljice, ali i kao izdajnice emancipacije od totalitarizma, u tragu ženskih likova iz Zamjatinova romana *Mi* i Orwellova romana *1984.* – a s druge strane pojavio se neočekivani »ženski val« na stranicama *Sirusa* u prvoj polovici 1980-ih (Tatjana Vranić, Vesna Popović, Biljana Mateljan, Veronika Santo, Vesna Gorše), predstavivši drukčiji glas otpora. Ta profeministička provokacija revidirala je distopijsku i fantastičku fikciju ukazavši na dvostruki strah i dvostruku nemoć – ne samo spram utopije državnog sistema, nego i spram dublje, strukturalne patrijarhalnosti.

-

IVAN MOLEK | Cjelina (ni)je cjelina.

Pripovijedanje strepnji u prozama T. Tulić

U prozi T. Tulić obitelj i zavičaj se ispostavljaju cjelinama koje nisu cjeline, a komunikacija pripovijedanjem strepnji. Protagonistica *Kose posvuda* (2011) odrasta u svijetu čija ljepota, poput kose oboljele majke, ne prestaje (pr)opadati, i to unatoč tome. Za razliku od nje, protagonistica *Maksimuma jata* (2017), odrasla žena, strepi (i ujedno zauzima gard) dok promatra kako iz dana u dan, polako ali postojano, (pr)opada ljepota njezinog rodnog grada, a sam grad postaje domom zavičajnosti. Iz završne rečenice *Kose posvuda*: „Nimalo mekoće u riječi satkanoj samo od suglasnika”, dade se zaključiti kako se sentimentalna odgoj pojedinca zaključuje prihvaćanjem spoznaje o smrtnosti najbližih i iskustvom nepovratnog gubitka; za odrasle su djetinjstvo i zavičaj u određenom smislu uvijek izgubljeni. Komplementarno tome, iz jedne rečenice *Maksimuma jata*: „Kad se bude palio pust, dosegnut ćemo maksimum jata”, može se zaključiti kako odrasli imaju samo jedan društveno prihvatljiv način da ponovno, ali samo nakratko, postanu djeca: suspenzijom linearnog (povijesnog) vremena i zadržavanjem u cikličkom (mitološkom) vremenu koje ovdje koincidira s vremenom karnevalske svetkovine. Slijedom navedenog, nije opravdano mjesto kulture straha identificirati u zavičaju (riječima autorice: „sporedni grad”, „popucali grad”, „ušuškani grad”). Daleko se boljim kandidatom nadaje zavičajnost. Naime, za razliku od pojma zavičaja, u kojem je zadržana konvencionalna relacija dijela i cjeline, pojam zavičajnosti pretpostavlja zahvat kod kojega se cjelina, paradoksalno, identificira u malom (i bliskom), a ne u svemu postojećem koje se potencijalno prostire unedogled i potencijalno ostaje nelagodnom nepoznanicom. Dvije su potvrde tome. Prva se nalazi u psihoanalitičkoj distinkciji straha i strepnje. Ako strah zahtijeva određeni objekt kojega se čovjek boji, onda strepnja označuje izvjesno stanje *očekivanja* opasnosti i *pripremanja* za nju. Druga, u autoričinom fragmentarnom pripovijedanju. Za dijegetičke univerzume T. Tulić može se kazati da to nisu kontinuirane cjeline *okružene izvana prazninom*, nego cjeline koje to nisu – one su diskontinuirane, *prošarane iznutra šupljinama*, uzduž i poprijeko.

-

|

Saputnici (1913) su prvo obimnije objavljeno delo Isidore Sekulić, koje se sastoji od 16 žanrovski i tematski heterogenih tekstova. „Bure“ je uvodna pripovetka, u kojoj je opisana epizoda iz detinjstva devojčice nakon smrti majke. Devojčica ima izraženo interesovanje kako za književni svet, tako i za prirodne nauke, a preseljenje u rizično, telo stare kace u dvorištu, i njego-va prenamena, omogućavaju joj neposredan odnos sa drugim bićima. U radu me interesuje na koji način ljubav prema (u pripovesti najprisutnijim) insektima, ali i ptici, rađa strah od smrti tih bića, te kako smrti ra-đaju druge strahove. Pismo „Bureta“, svakako „žensko“, sagledavam kao melanholično u više ravni, te me interesuje kako su prožeti (rani, neteo-retizovani) „ekofeminizam“ i melanholija i u čemu je potencijal njihovog preplitanja. U pristupu se najviše oslanjam na ekofeminističku literaturu i radove više autora/autorki o melanholiji. Iako je Sekulić ušla u književni kanon, situacija sa književnom kritikom od izlaska *Saputnika* do danas, daleko je od kanonske: puno toga joj se osporava, a značajan deo još uvek nije pročitao. Počevši od Skerlića, naovamo, čitavi tekstovi su preskakani ili su kritičari napisali da ih ne razumeju, antiratni stavovi su retko uvažavani, njen kosmopolitizam je uglavnom nepoželjan, osporavaju joj se originalnost kao i unošenje novih tema (bez ulaska u tekstove), čak je i njen feministički angažman delom osporavan ili prećutan i neistražen. Ovaj rad se delimično nastavlja na prethodna dva u kojima sam nastojala da pokažem tematske srodnosti „Ironije“ i „Nostalgije“ (*Saputnici*) i *Pisama iz zatvora* Roze Luksemburg: kritika oduzimanja slobode životinjama, njihovog držanja u kavezima u zoološkim vrtovima, kolonijalizma, kao i da pojmovi nostalgije (kamila) i slobode (tigar) kod Sekulić nisu vezani samo za ljudsko iskustvo; važnost emocija, učenja o drugima i pretpostavka sećanja životinja; pitanje starosti neudatih žena i tretmana starog psa u *Pismima iz Norveške* (1914).

-

Centar za ženske studije, Dolac 8, 10000 Zagreb, Tel/fax: 01 4872 406,
E-mail: zagorka@zenstud.hr, URL: www.zenstud.hr, www.zagorka.net

-

Odsjek za komparativnu književnost, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Tel/fax: 01 6120 212, URL: www.ffzg.hr/kompk/

-

Dizajn i prijelom: bilić_müller studio

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
Kulture
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture

Program podpiru:
Grad Zagreb i
Ministarstvo kulture.